

MIND THE GAP

tweedeling in Nederland

Ideëen & Idealen #4

Colofon

©Jong WBS

Tekst: Roy Blokvoort, Simone Kobes, Anna Robin Hogendoorn Streef en alle groepen van de Zomerschool 2016

Eindredactie: Vincent Balai, Roy Blokvoort, Adam Galijasevic en Sebastiaan van der Vliet

Vormgeving: Renée van den Kerkhof (omslag en illustratie)

Deelnemers Zomerschool: Ties Ammerlaan, Henriët Baas, Roy Blokvoort, Bart van Bruggen, Esmé Cartens, Maxim le Clercq, Lotte Demarteau, Yaftali Ershadm, Wietze Gerfen, Shantal Gopal, Hanna Groenendijk, Frits Grotenhuis, Koen Groot, Edou Hamstra, Anna Robin Hogendoorn Streef, Janneke Holman, Malou Janssen, Marnix Janssen, Iris Kater, Renée van den Kerkhof, Pascal van Kraaij, Simone Kobes, Bor de Kock, Lieke Kuiper, Thomas Lamers, Lisa Lensink, Shobi Mohammad, Kristina van der Molen, Jasper Oenema, Martijn Otten, Edwin van 't Pad, Kasper Vanpoucke, Boris van Puffelen, Simon Putman, Shirodj Raghoenath, Hamid Rhezouani, Luella de Regt, Lucas Roorda, Jordy Rutten, Sophie van Schaik, Elmar Smid, Jelmer Staal, Mart Swagemakers, Mikal Tseggai, Maxim Veys, Sebastiaan van der Vliet, Joost Westland, Frank van der Wolde, Martine de Zoeten

Organisatie Zomerschool: Frits Grotenhuis, Janneke Holman, Marnix Janssen, Iris Kater, Lieke Kuiper, Simon Putman, Lucas Roorda, Sebastiaan van der Vliet, Frank van der Wolde, Martine de Zoeten

Jong WBS

www.jongwbs.nl

twitter.nl/jongwbs

Introductie

In het weekend van 26 t/m 28 augustus 2016 organiseerden de Wiardi Beckman Stichting, Jong WBS en de Jonge Socialisten een zomerschool voor jonge sociaaldemocraten met interesse in de groeiende kloof in onze samenleving.

Veel maatschappelijke debatten verdelen Nederland in twee ogenschijnlijk onverenigbare kampen. Ben je voor of tegen Europa? Ben je bang voor vluchtelingen, of omarm je ze? Heb je vertrouwen in de politiek, of juist totaal niet? In deze verdeling ligt een opdracht voor onze generatie: hoe zorgen we dat deze groepen zich met elkaar verbonden blijven voelen? Hoe dichten we de kloof in de samenleving? En hoe diep is deze kloof eigenlijk? Is de kloof echt zo diep of is dat slechts het beeld dat we hebben?

De Zomerschool

Tijdens de Zomerschool gingen we samen op zoek naar een antwoord op deze vragen. Het inzicht in de verschillende kloven in onze samenleving werd verdiept door middel van verdiepende lezingen van experts. De deelnemers gingen tussen de lezingen door in kleine groepen met de verschillende kloven aan de slag. Samen onderzochten en formuleerden zij oplossingen voor de kloven, welke zij vervolgens presenteerden aan een panel van politieke prominenten.

In deze vierde publicatie in de serie van Jong WBS Ideeën & Idealen vindt u de oplossingen terug van onze deelnemers. Daarnaast bevat deze publicatie een selectie van de beste ingezonden essays van de Zomerschool. Namens het bestuur en de organisatie van de Zomerschool wensen wij u veel leesplezier.

Inhoud

ESSAYS

Waarom verdelen ze ons?

Roy Blokvoort

Blz. 7

De tweedeling-boemerang

Simone Kobes

Blz. 10

De kloof in Den Haag

Anna Robin Hogendoorn Streef

Blz. 13

OPLOSSINGEN

Een ongeziene nieuwe klassenkloof (winnende groep)

Over de onrechtvaardige en onopgemerkte ongelijkheid tussen laag- en hoogopgeleiden

Ties Ammerlaan, Wietze Gerfen, Koen Groot, Pascal van Kraaij, Thomas Lamers, Luella de Regt, Mikal Tseggai, Maxim Veys

Blz. 17

Eurofiel versus Eurofoob

Henriet Baas, Esmé Cartens, Maxim le Clercq, Hanna Groenendijk, Bor de Kock, Jasper Maurice Oenema, Jordy Rutten, Sophie van Schaik, Jelmer Staal, Frank van de Wolde

Blz. 25

Boze burgers versus de politieke elite

Renée van den Kerkhof, Roy Blokvoort, Simone Kobes, Boris van Puffelen, Lucas Roorda, Hamid Rhezhouani, Edwin van 't Pad, Anna Robin Hogendoorn Streef

Blz. 29

Duurzame werkbaarheid

Symducatie met urensolidariteit

Frits Grotenhuis, Malou Janssen, Lieke Kuiper, Kristina van der Molen, Martijn Otten, Kasper Vanpoucke, Elmar Smid, Joost Westland, Martine de Zoeten

Blz. 35

Over Jong WBS

Blz. 38

Waarom verdelen ze ons?

Roy Blokvoort

Gorinchem, vrijdag 22:00 uur.

Henk en Jan zitten in hun stamkroeg, aan het tafeltje waar ze altijd zitten.

Henk: "Heb je dat gezien Jan? Die Quinsy bij Pauw? Over Zwarte Piet?"

Jan: "Ongelooflijk. Alles is tegenwoordig racistisch. Zwarte Piet is racistisch. De politie is racistisch. Ik ben zwart en kan geen baan krijgen. Het is de schuld van de blanken. Dat ik dat nog mag meemaken, een racistische neger."

Henk: "Mag niet meer he, neger. Je moet gekleurd zeggen van ze, denk ik."

Jan: "Tering zeg. Alsof we niet iets beters te doen hebben. Al die moslims met die aanslagen. Let maar op, d'r komt er hier ook een als we zo doorgaan."

Henk: "Het zou me niks verbazen nee."

Jan: "En ondertussen is de helft van Nederland werkloos, terwijl al die rijke klootzakken geen cent belasting betalen. En ik me maar de tering betalen."

Henk: "Weet je Jan, ik begrijp gewoon niet waarom zo'n Quinsy Nederland zo verdeelt. Ik bedoel, die klootzakken aanpakken zullen we met z'n allen moeten doen. 'T boeit niet hoe zwart of wit je bent!"

Jan: "Precies Henk. Dacht die Quinsy daar maar hetzelfde over."

Amsterdam, woensdag 11:00 uur.

Sofia en Hasna protesteren op de Dam tegen racial profiling en institutioneel racisme.

Sofia: "Onvoorstelbaar. Heb je Zijlstra gezien op het journaal?"

Hasna: "Nee, hoezo, weer een gevalletje witte onschuld?"

Sofia: "Jep. Profiling houdt Nederland veilig en institutioneel racisme is onzin. Als je hard werkt, dan is er in Nederland plek voor iedereen. Nou, leg dan maar eens uit waarom ik honderd brieven moest versturen voor een stage, en Lieke al na drie brieven binnen was."

Hasna: "En Zwarte Piet is zeker gewoon zwart door de schoorsteen. Give me a break. Deze mannetjes zijn alleen maar bezig met materialistisch gedoe. Een procentje groei meer of minder. Ze hebben geen enkel benul van hun white

male privilege. Doordat Nederland niets weet van haar koloniale verleden, zien ze niet in dat zwarten niets hebben aan die groei, omdat ze niet mee mogen doen. Geen wonder dat veel moslims zich aangetrokken voelen tot IS. Eindelijk iets waar ze bij mogen horen.”

Sofia: “Precies, maar als je probeert deze problemen bespreekbaar te maken, is de witte man weer gekwetst. “Ik zie geen kleur, jij bent een racist.” Dat soort onzin. Al dat hokjesdenken, van ras tot gender tot seksualiteit. Wat een onzin. Uiteindelijk vormen we met elkaar één samenleving. We zijn allemaal mens en verdienen het om gelijk behandeld te worden.”

Hasna: “Precies Sofia. Samen zijn we een. Zagen die witte mannetjes dat maar.”

Ergens tussen Singapore en Frankfurt, dinsdag 01:30 uur (Nederlandse tijd).

Martin en Lydia hebben net een business trip door Azië achter de rug.

Lydia: ‘Martin, did you read about the riots in Geldermalsen?’

Martin: ‘Of course. I must say it saddens me, to see all these people, people I grew up with, screaming and fighting, just because some refugees come to live in their neighbourhood. People that fled from wars. But these people in Geldermalsen can’t see their humanity. They only see potential terrorists.’

Lydia: ‘This fear for terrorism is so irrational. I mean, you are more likely to die from an accident in the kitchen, than from a terrorist attack. Insane.’

Martin: ‘The thing is, these people don’t want to see the bigger picture. The two major discussions in Dutch politics at the moment? Not climate change. Not the sustainability of the European financial system. No, it’s about the possibly racist origins of Dutch folklore, Not In My Backyard-bullshit regarding the housing of refugees and a potential terrorist attack. Debates that are extremely divisive and intrinsically tribal.’

Lydia: ‘Exactly. It’s the divisiveness of these debates that bothers me the most. I mean, we’re not that different. People in Asia want the same as people in Europe. Wealth and health. It’s as simple as that. But if these racist and nationalist agitators continue to divide people, we won’t be able to solve our current, nor our future crises.’

Martin: ‘We’re in this boat together. Blacks and whites, Muslims and atheists. We need to unite as humanity to solve our ecological and financial crises.’

Lydia: ‘I know Martin. Unity is key. If only those racist and nationalist agitators thought the same way.’

De tweedeling-boemerang

Simone Kobes

Nederland is een hokjesland. Wij houden ervan om de samenleving in te delen in diverse groepen en geven die allerhande namen. Klassiek is de classificatie van een groep als 'zuil'. In *Verzuiling, pacificatie en kentering in de Nederlandse politiek* beschrijft Lijphart dat de Nederlandse samenleving uit vier zuilen bestaat: een katholieke, protestants-christelijke, socialistische en algemene zuil. Hoewel er nagenoeg geen contact bestond tussen de zuilen en er dus een vierdeling van de maatschappij bestond, waren er weinig onderlinge spanningen. Er was sprake van een pacificatiedemocratie, vanwege een sterke organisatiegraad binnen de zuilen en nauw overleg en afstemming tussen de top van de verschillende zuilen.¹

Na het instorten van de zuilen wordt pacificatie ingeruild voor een polarisatiestrategie. De bevolking valt uiteen in twee groepen: links en rechts. Beide groepen hebben een grote afkeer van elkaars politieke leiders. Joop staat lijnrecht tegenover Haya, Harm en Hans.² Ondanks deze spanningen, is de politieke betrokkenheid groot. Vooral PvdA en CDA slagen erin om de toen nog bestaande arbeidersklasse aan zich te binden, veelal door slimme rekrutering en nauwe contacten met bijvoorbeeld de vakbonden.³

In de *boring nineties* speelt de tegenstelling tussen links en rechts nagenoeg geen rol meer. De PvdA schudt de ideologische veren af en links-liberalen vervangen de drie H's. Kleurloos paars komt aan de macht. Bovendien lijkt het iedereen zo voor de wind te gaan, dat van een twee-, drie- of vierdeling geen sprake is. Nederland, polderland: niemand zorgen, iedereen obligaties. Toch sluimert er iets. In diezelfde jaren negentig wijst Jan Marijnissen bijvoorbeeld al op de groeiende sociale tweedeling. In een fotoboek *Nederland in Tweeën*

---

1 A. Lijphart, *Verzuiling, pacificatie en kentering in de Nederlandse politiek*, Amsterdam: Amsterdam University Press 2007 (9^e druk).

2 Zie M. Verheijen, *Harm van Riel. Een rechtse provo*, Amsterdam: Boom 2016.

laten Karel Glastra van Loon en Roel Visser een scherp contrast zien tussen bevolkingsgroepen: nieuw geld aan de champagne bij de TEFAF tegenover een gezin in een troosteloze snackbar in Charlois.⁴ Vanuit wetenschappelijk perspectief luiden Mark Bovens en Anchrit Wille enkele jaren later de noodklok. Zij betogen dat de tweedeling tegenwoordig niet zo zeer in inkomenskenmerken moet worden geduid, maar veel meer in opleidingsniveau. In het boek *Diplomademocratie* beschrijven zij hoe lager opgeleiden uit de politiek zijn verdwenen.⁵

Oproepen om de tweedeling te slechten blijken tevergeefs. Het wethouderssocialisme is verworden tot het besturen als technocratische managers.⁶ Lokale politici staken liever geld in nog een infrastructureel megaproject.⁷ Kritiek vanuit kritische PvdA-leden wordt doorgaans afgeserveerd als *fact free* politics. Vanuit electoraal oogpunt was de technocratische bestuursstijl niet onbegrijpelijk. De lager opgeleiden zijn zo vervreemd van de politiek, dat van stemmenverlies bij verkiezingen toch geen sprake is. Het apathische managerialisme heeft lange tijd geen electorale consequenties.

Anders dan in tijden van verzuiling, polarisatiestrategie of in de *boring nineties*, heeft de apathie tegenwoordig wel ingrijpende gevolgen. Je zou zelfs kunnen spreken van een tweedeling-boemerang: de langdurige apathie slaat als een boemerang terug op het gezicht van de huidige politicus en politieke partij. De

---

3 S. Otjes, 'Wat is er over van de rode familie? De bijzondere relatie tussen PvdA en NNV/FNV', in F. Becker & G. Voerman, *Zeventig jaar Partij van de Arbeid*, Amsterdam: Boom 2016.

4 K. Glastra van Loon & R. Visser, *Nederland in tweeën? - een fotografisch tijdsbeeld*, Rotterdam: Ketchup-Press 1997.

5 Zie M. Bovens & A.C. Wille, *Diplomademocratie: Over de spanning tussen meritocratie en democratie*, Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker 2011.

6 Klassiek is in dit verband: G. van Westerloo, *Niet spreken met de bestuurder*, Amsterdam: De Bezige Bij 2005.

7 Zie P. Nieuwenhuijsen, 'De PvdA in de steden. Een geschiedenis van het naoorlogse wethouderssocialisme', in F. Becker & G. Voerman, *Zeventig jaar Partij van de Arbeid*, Amsterdam: Boom 2016, p. 237-247.

boemerang gaat gepaard met enerzijds grote electorale consequenties en anderzijds significante maatschappelijke gevolgen. De electorale gevolgen zijn evident: de klassieke grote partijen – en in het bijzonder de PvdA – verliezen verkiezing na verkiezing. De maatschappelijke gevolgen zijn eveneens duidelijk: grote groepen mensen scharen zich achter politieke standpunten die vijftien jaar geleden ondenkbaar waren. Enkele voorbeelden: georganiseerde ‘AZC nee’-volkswoede, de winst van het Brexit-kamp en de koppositie in de peilingen van een ‘minder Marokkanen’-partij’. Een mogelijke katalysator van de tweedeling-boemerang is de opkomst van het internet. Sociale media maken het voor de van de politiek vervreemde burger gemakkelijker om medestanders te vinden. Via Facebook-groepen als ‘Nederland mijn vaderland’ en ‘AZC Alert’ mobiliseren de voorheen vervreemden burgers zich. Populistische partijen aan de linker- en rechterzijde van de PvdA vissen in deze (nieuwe) electorale vijver.

De opstand der horden stopt niet met een institutionele wijziging, verhuizing van het partijkantoor of de plichtmatige verwijzingen naar het ‘Van Waarde’-rapport in elke politieke speech. Voor het herstel van de PvdA is nodig dat men echt laat zien dat politiek ertoe doet en dat zij de kwaliteit van het bestaan kan verbeteren.⁸ Becker en Voerman schetsen vier toekomstscenario’s. Ten eerste kan de partij proberen een brede electorale basis autonoom proberen te hervinden. Het is onwaarschijnlijk dat dit scenario werkelijkheid wordt. Ten tweede kan de huidige (sociaal)liberale koers zelfstandig worden voortgezet in combinatie met frequente leiderswisselingen. De huidige electorale jobbeweging met een dalende tendens zal zich dan voortzetten. Een derde scenario pakt rampzalig uit voor de PvdA: een overname van de lager opgeleide vleugel door de SP, de hoger opgeleide vleugel door D66/GroenLinks en ontevreden kiezers uit Zuid-Nederland door de PVV. Het vierde scenario is het meest hoopvol: het aangaan van een los samenwerkingsverband met SP, GroenLinks en maatschappelijke partners op o.a. het gebied van arbeid, duurzaamheid en onderwijs. Volgens Becker en

---

⁸ Zie F. Becker & G. Voerman, ‘Behaalde resultaten zijn geen garantie voor toekomstig succes’, in F. Becker & G. Voerman, *Zeventig jaar Partij van de Arbeid*, Amsterdam: Boom 2016, p. 31.

Voerman zou dit de 'beste overlevingsstrategie' kunnen zijn, maar zij wijzen er ook op dat een praktische vertaling nog ontbreekt.⁹

De boemerang is teruggekomen en heeft de eerste schade aangericht. Is de PvdA *total loss* en na de volgende verkiezing niet meer de grootste op links? Zo veel somberheid is misplaatst. Een gecontroleerde opdoffer van de boemerang kan zuiverend werken: als kleinere partij zal de bereidheid tot samenwerking groter zijn. Tegelijkertijd bestaat het risico dat na een ongecontroleerde klap de PvdA zodanig decimeert dat anderen haar niet meer zien staan.

---

⁹ *Ibid*, p. 32.

De kloof in Den Haag

Anna Robin Hogendoorn Streef

Toen ik me eenmaal ingeschreven had voor de zomerschool van de Jong WBS en de JS, en over de opdracht had nagedacht, kwam er een idee. Ik zou een camera met statief lenen van de Haagse Hogeschool waar ik International Public Management studeer. Vervolgens zou ik met de camera een route in Den Haag lopen waarin ik zou vertellen hoe een kloof in de samenleving in Den Haag dicht bij elkaar ligt. Het plan was gemaakt, de camera en statief gereserveerd en ik ging op pad. Ik probeerde zo mooi mogelijk te filmen en had daar van tevoren wat YouTube-filmpjes over opgezocht. Het was vermoeiend en ik was hongerig toen de wandeling er eenmaal op zat. Ik ging terug naar school en zette de filmpjes over van camera naar computer om later thuis te editen. Daar sloeg het noodlot toe. Om een onverklaarbare reden is het geluid van de filmpjes er wel, maar het beeld niet. Vandaar dat je nu tekst leest in plaats van een video bekijkt. Ik geef niet snel op en ben creatief en dus hoop ik hier de reis zo goed mogelijk te recreëren.

Mijn film zou beginnen op het Johanna Westerdijkplein. Als je er geweest bent, zal je zien dat het een massief plein is met de Haagse Hogeschool als meest prominente gebouw. Het staat in een gebied dat Laakhaven heet. Vroeger was het een guur buurtje met tippelzones, maar nu probeert de gemeente Den Haag er het centrum voor de professional en de student van te maken en is daar naar mijn mening best aardig in geslaagd.

Dan zou ik onder station Den Haag Hollands Spoor doorlopen en vertellen hoe iedereen elkaar ontmoet in het openbaar vervoer. Je zou zien dat dit klopt als je kijkt naar de enorme diversiteit aan mensen die er rondloopt. Ik zou naar de Hoefkade lopen en daar een overzichtsshot maken van hoe het plein voor het Student Hotel door de gebouwen en het soort mensen laat zien, dat het dicht bij de Schilderswijk is en tegelijk ook kort verblijvende studenten huisvest. Daarna zou ik naar rechts lopen en een overzichtsshot maken op het kruispunt van de Hoefkade, de Stationsweg en de Oranjelaan. Deze plek is misschien het meest aan het gentrificeren in heel Den Haag.

Hierna zou ik het langste stuk onafgebroken lopen langs de Stationsweg die overgaat in de Wagenstraat en vervolgens een pauze nemen op de Grote Marktstraat. Meestal loop ik deze straat in de andere richting na een avond uit, als het openbaar vervoer gestopt is met vervoeren. Nu liep ik het gedeelte naar het Haagse PvdA partijkantoor met zijn kleine buurtsupermarktjes, kapperszaken, eettentjes, winkeltjes en de moskee. Als de Stationsweg overgaat in de Wagenstraat, zie je dat er meer Aziatische winkeltjes komen en vrij snel zie je ook de poort van China Town opdoemen. Grappig om op te merken is dat er in China Town ook afrowinkels en Engelse foodzaken zitten. Wanneer je door de afsluitende poort komt sta je naast de Bijenkorf.

We zijn nu op de Grote Marktstraat. Naar mijn mening is dit de plek waar veen op zand overgaat. Ik weet niet of de Hagenaar/Hagenees dit met mij eens zou zijn, omdat de Laan van Meerdervoort meestal aangeduid wordt als de overgangsplaats. Maar als je winkelt in het gedeelte dat ik net beschreven heb, zal je minder geld hebben dan als je winkelt in het gedeelte dat ik nu ga beschrijven. Hierna volgt het gedeelte waarin de middenklasse graag haar inkopen doet. Je ziet hier wel de Bijenkorf en de Marks & Spencer maar hierachter zitten de iets goedkopere middenklasse-winkels als de Van Haren, Zara, H&M, Esprit en Sissi-Boy. Bij de Gravenstraat is dit gedeelte voorbij en komen we bij de duurste winkels aan.

Als ik hier naar rechts had gelopen, had het nog geen vijf minuten geduurd tot ik in het centrum van de Nederlandse macht aan was gekomen. In plaats daarvan koos ik ervoor rechtdoor te blijven lopen naar mijn eindpunt: Paleis Noordeinde. De winkels die je hier hebt, zijn alleen maar hier – of alleen in de Randstad – aanwezig. Het zijn de kleinere boetiekjes voor de mensen in onze samenleving die het meeste geld op zak hebben. Toen ik aan het filmen was, zag je dit ook terug toen een grote Range Rover het oké vond om door een straat waar men wandelt te rijden. Ook maakte ik een shot waarin je vanuit het begin van de straat Noordeinde, de Plaats op keek en vanuit daar over de Hofvijver de ministeries kon zien die drie kilometer verderop zitten. Vanuit daar is het nog maar een minuut lopen naar de werkplaats van een van de rijkste families van dit land. Ik was daar gestopt, had nog een overzichtsshot gemaakt en was in voice-over met een 'leve de republiek' geëindigd.

Deze wandeling is slechts twee kilometer lang; je loopt hem binnen een uur. Echter, daarin zie je veel diversiteit. In sommige delen zie je veel mobiliteit en in andere delen niet. Ook zie je over de hele linie veel winkels die aan kunnen geven welke status je in de maatschappij hebt. Ik liep deze weg, maar ik vraag me af hoeveel mensen deze weg lopen. Lopen ze hem vaak? Of zouden ze hem vaker moeten lopen om elkaar tegen te komen en zo wederzijds begrip te blijven houden of dat te versterken? Ik denk het laatste en dus is het jammer dat ik even pech had en de film niet kon maken.

Een ongeziene nieuwe klassenkloof (winnende groep)

*Over de onrechtvaardige en onopgemerkte ongelijkheid
tussen laag- en hoogopgeleiden*

*Ties Ammerlaan, Wietze Gerfen, Koen Groot, Pascal van Kraaij,
Thomas Lamers, Luella de Regt, Mikal Tseggai, Maxim Veys*

Er waart een spook door Nederland: het spook van de nieuwe klassenverdeling. Het is geen nieuw spook; het bestaat al sinds de tweede helft van de 20e eeuw. Na de horizontale maatschappelijke ordening van de Verzuiling, waarin verschillende bevolkingsgroepen zich, min of meer gelijkwaardig, naar levensovertuiging organiseerden, ontstond er langzaam een nieuwe hiërarchische verhouding tussen grofweg twee bevolkingsgroepen. Eerst leek het een positieve ontwikkeling. Meer en meer mensen werden hoger opgeleid, de *American Dream* ontstond ook in Nederland. Het blijkt echter ongezellige consequenties te hebben. Er is een structurele, onrechtvaardige ongelijkheid tussen laag- en hoogopgeleiden. Nederland is zich onvoldoende bewust van de ernst en omvang van deze ongelijkheid, zijn structurele oorzaken en zijn schrijnende en schokkende gevolgen. Daarnaast is er een maatschappelijke kloof tussen beide klassen die de bewustwording van het probleem en de oplossing van concrete onrechtvaardigheden verhindert.

Laagopgeleidheid. Terminologie

Prof. dr. Paul Wackers zei ooit: "Een goede wetenschapper begint met definities". Een goede tekst voor een afdeling van een wetenschappelijk bureau doet dit ook. De huidige terminologie van deze moderne 'klassenstrijd' is 'laagopgeleid' en 'hoogopgeleid'. Deze woorden zijn onhandig gekozen en doen geen recht aan de gewenste situatie. De hiërarchische organisatie zit intrinsiek verscholen in deze woorden, en die willen wij nu juist bestrijden. Deze woorden suggereren een onderscheid tussen slechter en beter; tussen minder en meer begeerlijk. Niet de bedoeling: laagopgeleid-zijn op zich is namelijk helemaal geen probleem. Je kunt een gelukkig en succesvol leven leiden als je

niet hebt doorgestudeerd. De banen die passen bij je opleidingsniveau kunnen voldoening en genoeg beloning geven en precies bij je passen. Het is zelfs een gevaar om laagopgeleidheid als zodanig als probleem te zien. Het oplossen van dit 'probleem' zou namelijk zijn: het alsmear hoger opleiden van de Nederlandse bevolking, terwijl dit helemaal niet bij alle Nederlanders past. Opwaartse sociale mobiliteit wordt dan de norm. Wanneer je in deze ontwikkeling niet mee kunt, word je vanzelf een 'achterblijver', die het wellicht wel 'aan zichzelf te danken heeft'. Dat vergroot de kloof en verslechtert de maatschappelijke positie van laagopgeleiden sterk, omdat het sociaal beleid dat uit ditzelfde paradigma voortkomt zich richt op eigen verantwoordelijkheid en initiatief. Dat is cynisch. Een historisch voorbeeld van hoe zoiets kan uitpakken zien we in de gemeenschappen van voormalige mijnwerkers in het Verenigd Koninkrijk². Daar werd onder de neoliberale regering van Thatcher in 1984 eerst de werkgelegenheid afgeschaft en werd onder het motto '*get on your bike and find yourself some work*' de schuld van de onafwendbare massale werkloosheid bij de voormalige mijnwerkers *zelf* neergelegd. Dit systeem van top-down hervormen en bottom-up verantwoordelijkheid delegeren ligt ook op de loer bij het beschouwen van laagopgeleidheid als probleem. Het 'openstellen' van de hogere klasse voor leden van de lagere klasse is geen oplossing, sterker nog: het miskent het probleem.

Een alternatieve benaming voor de verschillende klassen helpt. Voorbeelden zijn: '(kort en) praktisch opgeleid' enerzijds en '(lang en) theoretisch opgeleid' anderzijds. Deze terminologie prefereren wij, maar we vinden het te vroeg om deze al te hanteren omdat de problematische ongelijkheid, die feitelijk bestaat, daarmee onwenselijk verhuld wordt. Het daadwerkelijke probleem is dat er structurele redenen zijn waardoor mensen met een lager opleidingsniveau significant meer belemmeringen tegenkomen om een gelukkig en succesvol leven te kunnen leiden. Statistisch gezien ontplooiën laagopgeleide mensen zich minder, leven zij ongezonder en korter en krijgen zij minder financiële en maatschappelijke waardering voor hun werk. Hierover meer in het volgende gedeelte.

Hoe manifesteert zich de ongelijkheid tussen laag- en hoogopgeleiden?

De cijfers rond de ongelijkheid tussen laag- en hoogopgeleiden zijn stuitend. Zo komt Mark Bovens (spreker op de zomerschool) in zijn oratie¹⁰ in 2012 met de volgende cijfers: lager opgeleiden verdienen bijna de helft minder dan hoger opgeleiden. Nog niet de helft van lager opgeleiden participeert op de arbeidsmarkt, tegenover 83% van de hoger opgeleiden. Lager opgeleiden zijn vaker werkeloos, worden eerder ontslagen en vinden minder makkelijk een nieuwe baan. Ook wat betreft gezondheid zijn de cijfers schokkend: lager opgeleiden leven gemiddeld zeven jaar korter dan academici en hebben vaker last van chronische ziekten en psychische aandoeningen. Academici leven gemiddeld 20 jaar langer in goede gezondheid dan mensen met alleen lager onderwijs.

De ongelijkheid tussen laag- en hoogopgeleiden heeft de neiging zichzelf in stand te houden en zelfs te versterken. Laagopgeleiden hebben vaker moeite met het benutten van hun sociale rechten. Kinderen van laagopgeleiden verkrijgen moeilijker toegang tot hoger onderwijs, bijvoorbeeld omdat zij de sociale kaart waarmee ze in hun onderhoud zouden kunnen voorzien niet kennen, of omdat hun ouders het belang van bijles of vervolgstudie niet inzien. Een schadelijk gevolg van laagopgeleidheid is dus *onderopgeleidheid*, oftewel lager opgeleid zijn dan je zou kunnen of willen. Deze problemen versterken zichzelf, want de ongelijkheid leidt tot laagopgeleidheid, wat weer leidt tot ongelijkheid, enzovoort.

Waarom is de tijd nog niet rijp voor concrete beleidsvoorstellen?

Gedurende de zomerschool hebben wij enkele concrete beleidsvoorstellen bedacht. We hebben enkele concrete maatregelen bedacht die segregatie moeten verminderen en opwaartse mobiliteit bevorderen. Eén voorbeeld is dat instanties (scholen, ziekenhuizen, bedrijven) met een bijzonder hoge concentratie van hoogopgeleiden een dependance moeten openen in wijken met een hoge concentratie laagopgeleiden. Op deze manier kunnen laagopgeleiden gebruik maken van hoogwaardige voorzieningen, hebben zij dicht bij huis carrièreperspectieven en worden hoogopgeleiden die werkzaam

---

10 Bovens, M. (2012) *Oratie. Opleiding als scheidslijn. Van oude en nieuwe maatschappelijke breukvlakken*, p. 17-18. [Hier](#) te downloaden.

of actief zijn binnen deze organisaties zich meer bewust van de bestaande ongelijkheid. Dat leidt tot een grotere gevoeligheid en solidariteit bij deze instituties en individuen.

Een ander voorstel probeerde het probleem te bestrijden dat er relatief weinig laagopgeleiden deel uitmaken van beleidsmakende instituties als de Tweede Kamer en gemeenteraden. Veel beleid heeft de neiging om hoogopgeleiden te bevoordelen en maakt zo de kloof groter, maar het opkrikken van een dergelijke participatiegraad is moeilijk. Een tussenoplossing is het invoeren van een laagopgeleidentoets, waarbij de impact van elk nieuw beleidsvoorstel op laagopgeleiden in overweging genomen moet worden door de betreffende beleidsmakers en implementatoren. Dit is vergelijkbaar met de armoedetoets, die al bestaat in Vlaanderen.¹¹ Praktisch gezien zou deze toets kunnen worden omgezet in klankbordgroepen met laagopgeleiden. Deze maatregel zou tot een fijngevoeliger en eerlijker beleid kunnen leiden.

Nog een ander idee betrof doelgroepenbeleid in de gezondheidszorg: wanneer laagopgeleiden zoveel vaker kampen met zwakke gezondheid, is specifiek op hen gerichte voorlichting of zorg dan niet zeer noodzakelijk?

Al deze ideeën zijn sympathiek, maar omdat er nog maar weinig maatschappelijk bewustzijn is over de ernst en omvang van de ongelijkheid tussen laag- en hoogopgeleiden, zullen deze beleidsvoorstellen op dit moment weinig kansrijk zijn. De ongelijkheid moet eerst onmiskenbaar en definitief op de maatschappelijke agenda komen te staan. Wij zien bovendien meer onze taak in ideeën- en bewustzijnsontwikkeling en in campagnes dan in het daadwerkelijk beleidsmatig trachten te adresseren van deze problematiek. Wel hopen wij beleidsmakers te inspireren en maatschappelijk draagvlak te creëren voor sociaaldemocratisch beleid.

Waarom staat deze nieuwe klassenproblematiek niet allang op de agenda?

Hoogopgeleiden zijn doorgaans agendabepalend in het maatschappelijke en politieke debat. Er is weinig nieuwsgierigheid naar 'de boze burger' en de

---

¹¹ <http://www4.vlaanderen.be/wvg/armoede/armoedetoets/Paginas/default.aspx>

oorzaken van het ‘onderbuikgevoel’ en het wantrouwen in politiek en medemens. Hoogopgeleiden en laagopgeleiden komen elkaar niet tegen en zoeken elkaar niet op: er is een kloof. Dat is funest voor het wederzijds begrip, de solidariteit en voor het maatschappelijk probleemoplossend vermogen. We zouden zoveel meer kunnen bereiken als we tussen verschillende lagen van opleidingsniveaus solidair zouden zijn en zouden samenwerken aan het oplossen van problemen die ons allen treffen.

De leden van deze twee groepen hebben maar weinig gemeenschappelijk. Ze komen elkaar nauwelijks tegen, in werk- noch in privésituaties¹²¹³. Eén van deze groepen leeft in structureel poverdere omstandigheden dan de andere. Dit is, in weerwil van de tijdsgeest, onverdiend. Wij vinden deze ongelijkheid onbestaanbaar. Het is tijd om de nieuwe maatschappelijke ordening aan sociaaldemocratische kritiek te onderwerpen. Daarom moet er een scherpe bewustwordingscampagne opgezet worden, gekoppeld aan een kloofoverstijgende mobilisatiestrategie voor gemeenschappelijke probleemoplossing. Jong WBS ziet in de deugden enthousiasme, nieuwsgierigheid en liefde voor samenleven de mogelijkheid voor de politiek en voor beleidsmakers om een voorbeeldfunctie te vervullen.

Life-size infographics

Ons idee: life-size infographics. Dit idee klinkt in eerste instantie als iets wat een shady consultant uit zijn achterzak heeft getoverd. Een idee dat niemand snapt, met een mooie Engelse verpakking en een urban tintje. Niets is echter minder waar, en concrete voorbeelden illustreren het plan. Let wel: deze voorbeelden zijn eerste aanzetten, en er is een hele hoop op aan te merken – de kwaadwillenden onder ons kunnen er zelfs nationalistische, discriminerende en fascistische tendenzen in ontdekken. De zaal was geschokt. Wees geschokt over de feiten, niet over de oplossingsgerichte ideeën.

---

12 Bovens, M., Dekker, P., Tiemeijer, W. (2014) *Gescheiden werelden? Een verkenning van sociaal-culturele tegenstellingen in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.

13 Jones, O. (2012 [2011]) *Chavs. The Demonization of the Working Class*. Londen: Verso, p. 54-60.

Life-size infographics zijn aanpassingen aan de stad die het probleem direct duidelijk maken. Het probleem? De negatieve gevolgen van laagopgeleidheid. Alle negatieve gevolgen? Neen. Wij hebben besloten om ons te focussen op de negatieve gezondheid- en sterftcijfers. Al is niet duidelijk waarom laagopgeleiden gemiddeld eerder sterven en minder gezonde jaren hebben – deels zou het verband zelfs omgekeerd kunnen zijn (zieke mensen worden lager opgeleid in plaats van als je lager opgeleid bent wordt je eerder ziek) – dit zijn schokkende cijfers. Het gaat niet om een groot huis, een snelle auto, flitsende kleding of zelfs een vol leven: het gaat om *l é v e n* an sich. Om leven en dood. Life-size infographics zijn een shockdoctrine zoals Nederland deze nog nooit eerder gezien heeft.

Het eerste concrete voorbeeld is de “lijn door de stad”. In Nederlandse grote steden wonen de meeste hoogopgeleide mensen in en rondom het centrum. De lager opgeleide mensen wonen daarbuiten. Het idee is om deze lijn zichtbaar te maken, met bijvoorbeeld verf of stickers. Op deze lijn staat de volgende tekst: “Mensen die aan de andere kant van deze lijn wonen, gaan gemiddeld zeven jaar eerder dood”.

Het tweede concrete voorbeeld vindt plaats in het openbaar vervoer, één van de weinige openbare voorzieningen die gebruikt wordt door zowel hoog- als laagopgeleiden. In dit voorbeeld in een metro, bijvoorbeeld **lijn 51 in Amsterdam**. De eerste haltes zijn in wijken waar laagopgeleiden wonen. Langzaamaan worden de wijken hogeropgeleid en rijker, totdat hij van de Zuidas naar het Centraal Station rijdt. In de metro worden haltes omgeroepen: “volgende halte: Station Zuid”. Hier zouden wij een informatief element aan toe willen voegen. “Volgende halte: Station Zuid. Gemiddelde levensverwachting: 83 jaar”. Zo wordt aanschouwelijk gemaakt dat gaandeweg niet alleen opleidingsniveau en (daarmee) inkomensniveau stijgt, maar ook de levensverwachting

Omdat Nederland niet alleen uit steden bestaat, is het volgende voorbeeld gericht op dorpen. Dorpen hebben meestal een dorpsplein. Op elk dorpsplein zetten we twee zandlopers neer, die de levensjaren aftellen van twee mensen. Beide zijn geboren in hetzelfde jaar, bijvoorbeeld 1965. De ene zandloper is van een hoogopgeleid persoon, de andere van een laagopgeleid persoon. De hoogopgeleide heeft zichtbaar langer te leven.

Het doel van deze campagne: enthousiasme, nieuwsgierigheid en liefde voor samenleven

Wij willen de onwetendheid rond de ongelijkheid tussen laag- en hoogopgeleiden opheffen. We willen het taboe doorbreken rond de onrechtvaardigheid die laagopgeleiden binnen dit nieuwe klassenstelsel ondergaan. Ons uiteindelijke maatschappelijke doel is niet zozeer het opheffen van het *verschil* tussen laag- en hoogopgeleiden. Wel is het nodig om de onrechtvaardige *ongelijkheid* aan te pakken en om de kloof tussen de twee groepen te dichten. De segregatie is een probleem *an sich* en houdt bovendien de benadeelde positie van laagopgeleiden in stand. Laag- en hoogopgeleiden moeten elkaar meer tegenkomen in hun leefomgeving, op scholen en op het werk. Ze moeten meer solidariteit met elkaar ervaren. Hoogopgeleiden moeten zich de problemen van laagopgeleiden aantrekken. Er moet beleid ontwikkeld worden dat de precairdere maatschappelijke positie van laagopgeleiden erkent en dat hoogopgeleiden niet bevoordeelt. Idealiter zouden laagopgeleiden meer betrokken worden in het formuleren van dit beleid.

Wij zien een samenleving voor ons met een enthousiasme om gezamenlijk problemen op te lossen. Een samenleving waarin men nieuwsgierig is naar elkaar en waar er een grote liefde voor het samenleven te ontdekken is. Beleidsmakers hebben daarin een voorbeeldfunctie. Enthousiasme, nieuwsgierigheid en liefde voor samenleven zijn voor hen kerndeugden. Het faciliteren van ontmoetingen en solidariteit door gezamenlijke probleemoplossing is een onmisbaar bijproduct van beleidsontwikkeling.

Eurofiel versus Eurofoob

Henriet Baas, Esmé Cartens, Maxim le Clercq, Hanna Groenendijk, Bor de Kock, Jasper Maurice Oenema, Jordy Rutten, Sophie van Schaik, Jelmer Staal, Frank van de Wolde

“Yell yell yell, team eurofiel versus eurofoob zet de kloof buitenspel!”

De kloof tussen de eurofielen en de eurofoben dichten lukt niet meteen. Toen wij begonnen met dit onderwerp was één van de hindernissen waar wij tegenaan liepen dan ook dat we er niet meteen de vinger op konden leggen waar deze kloof nu precies zit. Binnen onze groep waren de meningen over de Europese Unie weliswaar verdeeld, maar om nu te zeggen dat dit een wig binnen onze groep dreef en dat er sprake was van een kloof? Nee, niet voor zover we konden merken.

Na lang beraad en vele discussies — al dan niet conceptueel filosofisch over Europese samenwerking en over de semantiek van de Europese Unie — kwamen we tot de conclusie dat de kloof niet ligt tussen de eurosceptici en de EU-knuffelaars, maar tussen twee andere kampen. Aan de ene kant is er de groep mensen die de EU ziet als een ver-van-zijn-bed-show, waar alleen maar belastinggeld naartoe gaat omdat een paar politici daar nu eenmaal gelukkig van worden. Aan de andere kant is er de groep mensen die de EU ziet als een project waar Nederland juist ook zelf veel belang bij heeft. Je zou kunnen zeggen dat de kloof wat betreft de EU bestaat uit de wij-denkers en de zij-denkers.

Het dichten van die kloof kan op verschillende manieren, maar de belangrijkste constante in onze ideeën is dat we vinden dat de EU weer van ons allemaal moet worden. Concreet betekent dat ook dat de grootste zij-denker zichzelf een Europees burger moet gaan voelen. We moeten er dus voor zorgen dat er naast een nationale identiteit ook een Europese identiteit komt, waarmee iedereen zich kan identificeren. Dat wil niet zeggen dat de EU vervolgens heilig moet zijn. Integendeel zelfs. Die kritiek is en blijft belangrijk, maar van mening verschillen over iets waar je je allemaal een deel van voelt zal de partijen in elk

geval dichterbij elkaar kunnen brengen. Want dan mag je misschien nog wel vinden dat we een kut-EU hebben, het blijft wel onze kut-EU.

Maar hoe kweek je die Europese identiteit? Wat is daarvoor nodig? Wij geloven dat het creëren van een Europese identiteit minder ver weg is dan we denken. Er zijn al behoorlijk goede initiatieven die laten zien dat EU-burgerschap belangrijk is. Een goed voorbeeld hiervan is het Erasmus Exchange-programma voor studenten. Deelnemen aan dat programma is in de huidige situatie echter nog wel alleen voorbehouden aan de HBO- en WO-populatie. Dit zouden wij willen veranderen. Het zijn momenteel immers al de hoger opgeleiden die relatief positief over de EU zijn. Buiten een uitbreiding van Erasmus naar alle opleidingslagen, te beginnen met het MBO, is er veel meer ruimte in het onderwijs voor internationalisering: het leren van vreemde talen op jonge leeftijd en het uitwisselen van brieven met buitenlandse basisschoolkinderen zijn bijvoorbeeld goede opties.

Er is echter nog één andere suggestie, waar we het als groep uitgebreid over hebben gehad en wat ook het een en ander wist lost te maken...

Sport verbreedert. Stel je voor dat Europese burgers iets hadden waar ze gezamenlijk voor zouden kunnen juichen. Het Eurovisie Songfestival is een voorbeeld van hoe groot en populair een Europees evenement kan zijn. Tijdens het Eurovisiesongfestival is het echter nog wel ieder land voor zich.

Wat wij voorstellen is dat de EU zich verenigt in een team dat het gehele continent vertegenwoordigt. In de golfsport bestaat dit reeds. De Ryder Cup is een jaarlijks evenement waarbij de beste golfers van Amerika en Europa het tegen elkaar opnemen. Golfen is echter nogal altijd een exclusieve sport en wat ons betreft dus niet verbindend en aansprekend genoeg.

Wat is nu een sport die in heel Europa wordt beoefend en door alle lagen in de samenleving snijdt? Welke sport wordt beoefend door man en vrouw, hoog- en laagopgeleid, jong en oud, arm en rijk? Voetbal! Voetbal is de volkssport bij uitstek. Vrijwel iedereen volgt het, speelt het, of kijkt mee tijdens grote toernooien zoals het EK en het WK.

Wij willen dat de PvdA zich gaat inzetten voor een Europees voetbalteam dat in de oneven jaren, wanneer er geen EK of WK is, een wedstrijd speelt tegen een ander land zoals Brazilië of Argentinië. Het idee is dat uit alle landen van de Europese Unie een speler wordt afgevaardigd die in het Europees elftal mag spelen.

In aanloop naar de wedstrijd van het Europees elftal stellen wij ons een campagne voor met de naam "*Road to Europe*". In deze campagne zal een televisieserie gemaakt worden die de geselecteerde spelers volgt in aanloop naar de wedstrijd. In deze serie gaan de geselecteerde spelers op bezoek in elkaars land. Ze laten de kijker elkaars nationale gebruiken en gewoonten zien, het Europees volkslied wordt geïmproviseerd en de spanning richting de wedstrijd wordt opgebouwd. Deze serie wordt in alle landen van de Europese Unie uitgezonden en zal bijdragen aan een versterking van het Europees gevoel en daarmee tegelijkertijd meer binding met de EU die deze wedstrijd mogelijk maakt.

Samen juichen voor Europa. De campagne "*Road to Europe*" biedt nog veel meer mogelijkheden. Stel je voor: Nederlandse straten gevuld met blauwgele Europese vlaggen, blauwgele wuppies, blauwgele tompoezen, et cetera. De mogelijkheden zijn eindeloos.

Een gezamenlijk Europees voetbalteam zal ons toleranter maken tegenover andere landen. We leren in de laatste minuut winnen van onze Duitse collega in het team, de harde werklust van Cristiano Ronaldo gaan we mooi vinden wanneer hij voor 'ons' Europees team scoort en de Italiaanse collega leert ons het verdedigende *Catenaccio* voetbal.

Ons plan lijkt vergezocht, maar we willen vooral bereiken dat de Europese Unie meer van het volk wordt en niet alleen in het nieuws komt wanneer er gedoe is. Wanneer mensen zien dat de Europese Unie ook een luchtige kant heeft en door middel van voetbal groot spektakel en entertainment biedt, denken wij dat er voor het instituut EU als geheel ook meer geduld en waardering zal komen. Daarnaast denken wij dat het de kans is voor de PvdA en de

sociaaldemocraten in Brussel om op een positieve manier in het nieuws te komen en te laten zien dat ze groot durft te denken.

We moeten proberen de EU niet in de hoofden van de mensen te krijgen, maar in de harten. Wanneer het daar eenmaal zit, kunnen we verder. Momenteel zit de EU in geen van beide.

Stel je voor: het staat 1-1 tegen Brazilië. In de laatste minuut geeft Ronaldo na een fantastische steekpass van Sneijder een afgemeten voorzet op Müller. Hij springt met een snoekduik naar de bal en...

De volgende dag zal het op alle schoolpleinen en bij alle koffiepauzes maar over één ding gaan. Wat zou de EU zich nog meer kunnen wensen?

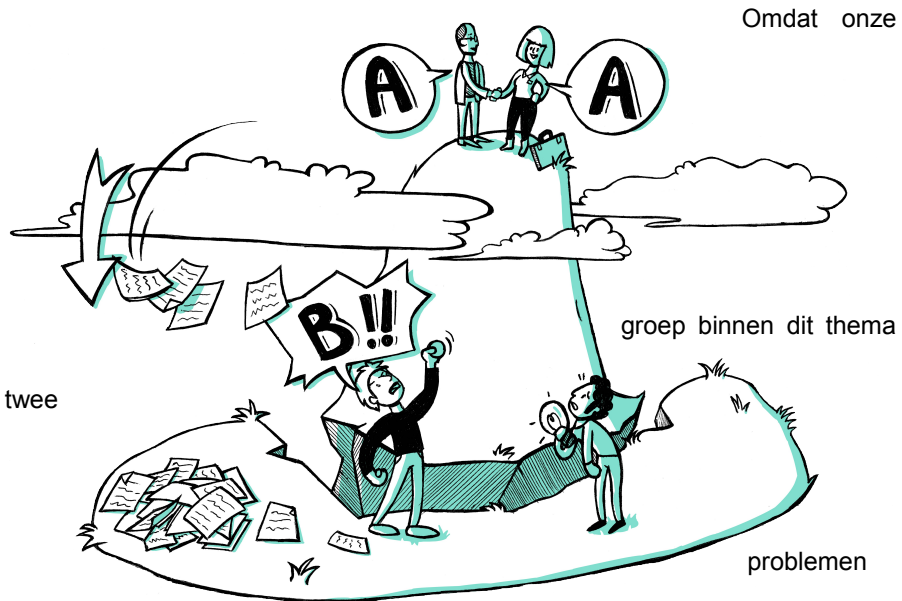
Boze burgers versus de politieke elite

Renée van den Kerkhof, Roy Blokvoort, Simone Kobes, Boris van Puffelen, Lucas Roorda, Hamid Rhezouani, Edwin van 't Pad, Anna Robin Hoogendoorn Streef

Op steeds meer momenten geven burgers aan het ergens niet mee eens te zijn. Protesten tegen azc's, tirades op social media en soms worden zelfs de vertegenwoordigers van politieke partijen minder dan vriendelijk bejegend op straat en in correspondentie. Al jaren proberen politici en wetenschappers de vinger te leggen op de reden waarom burgers boos zijn, maar er is moeilijk een eenduidig antwoord te geven. Dat betekende voor ons groepje twee dingen. Ten eerste dat we niet elke verschillende burger blij konden maken met één of twee oplossingen. Ten tweede dat een aantal oorzaken van deze boosheid binnen de thema's van andere groepen viel. Het verplaatsen van laaggeschoold werk naar lagelonenlanden bijvoorbeeld. Hoewel burgers hierdoor hun baan verliezen en daar boos over zijn, past het ook bij het groepje 'hoog- versus laagopgeleid' en 'eurofiel versus eurofoob'. Daarom besloot ons groepje haar blikveld te specificeren op twee redenen waardoor burgers boos zouden kunnen zijn op de politieke elite: het gevoel dat ze door die elite niet meer vertegenwoordigd worden en het gevoel dat ze de macht over hun eigen leefomgeving kwijt raken.

Deze twee gevoelens moeten zeer serieus genomen worden. Ten eerste hebben politieke partijen gemerkt dat het steeds moeilijker wordt om met hun achterban in contact te blijven. Daardoor wordt het voor die partijen steeds moeilijker om te zien wat er in die achterban speelt. Ze raken steeds meer losgezongen van de mensen die zij zouden moeten vertegenwoordigen. Ten tweede spelen deze gevoelens populisme in de hand. Dat is een ideologie die de wereld simplistisch beschouwt, als bestaande uit twee groepen. Het goede volk dat door middel van *common sense* weet wat er moet gebeuren om juist te regeren en de politieke elite die alleen nog bezig is om hun eigen belangen en die van niet-leden van het volk (immigranten in de meest recente populistische stromingen) te behartigen. Deze tegenstelling ondergraaft de acceptatie van

dat volk voor de instituties in de parlementaire democratie en veroorzaakt zo een legitimiteitsprobleem.

herkende kwam zij ook met twee oplossingen. Beide zijn maar een aanzet tot oplossing van de serieuze gevoelens onder de bevolking, maar kunnen bijdragen aan het tot stand komen van een verandering die hopelijk positieve gevolgen heeft.

Een gevoel van machteloosheid

De eerste oplossing richt zich op het gevoel dat burgers geen controle hebben over hun eigen leefomgeving. In de afgelopen jaren zijn er reeds meerdere initiatieven geweest om burgers meer inspraak op deze omgeving te geven. Deze initiatieven hebben meerdere successen, maar ook nadelen gekend. Programma's gericht op burgerparticipatie hadden vaak moeite met de representativiteit en de uitvoering. De opkomst bestond vaak voor een te groot gedeelte uit hoogopgeleide blanke mannen van middelbare leeftijd. Daarnaast was de lokale gemeente veelal verantwoordelijk voor de uitvoering van de plannen en die had daar niet altijd het geld voor of er gewoonweg geen zin in. Een alternatief zijn nieuwe lokale bestuurslagen. Een voorbeeld hiervan zijn de

gebiedscommissies in Rotterdam. Ze hadden tot doel om burgers meer invloed te geven, maar worden nog steeds gedomineerd door de politieke partijen. Daarnaast wonen weinig mensen in 'gebieden', ze wonen veelal in wijken, steden of dorpen. Dit heeft tot gevolg dat de gebiedscommissies helaas niet alle verwachtingen waar hebben kunnen maken.

Onze eerste oplossing probeert het beste van twee werelden te combineren in de vorm van gelote wijkraden. De wijkraden hebben als taak het adviseren van de gemeente op onderwerpen en plannen die hun gebied aangaan en hebben daarnaast als taak om over enkele beleidsterreinen in hun eigen gebied direct te beslissen. Een voorbeeld hiervan zou ruimtelijke ordening kunnen zijn (wegen die niet naar andere gebieden lopen, parken en andere inrichting van de publieke ruimte). Op deze manier zouden deze wijkraden lokale inwoners veel invloed op hun directe leefomgeving kunnen geven.

Gezien de wijkraden enkele valkuilen van de gebiedscommissies en burgerparticipatie-initiatieven zouden moeten vermijden, hebben ze enige verdere invulling nodig.

De gebiedscommissies zijn nog steeds politiek: de oplossing hiervoor is de loting. Iedereen kan erin komen en zijn of haar bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de leefomgeving. Dit betekent dat het waarschijnlijk is dat een minderheid van de nieuwe wijkraad lid is van een politieke partij (of elite); leden zijn tenslotte sterk in de minderheid in de samenleving.

Disproportionele vertegenwoordiging: het nadeel van zelfselectie is dat sommige mensen minder vaak opkomen dan anderen. Het selectieproces wordt ondervangen door de loting. Maar de opkomst nog niet. Het is daarom de bedoeling dat deelnemen aan de wijkraad verplicht wordt. Dit ondervangt de ongelijke opkomst en wij achten het niet onredelijk dat de wens tot meer invloed op de omgeving ook samengaat met een plicht om daar gebruik van te maken.

De uitvoering: het blijft moeilijk om tot uitvoering van de wensen van een raad te komen. Hiervoor zijn de volgende redenen:

- Niet alle burgers hebben de bagage om geheel zelfstandig plannen tot uitvoering te brengen; het aanleggen van een weg gaat met veel regelgeving en wetenschappelijke inzichten gepaard. Om dit probleem op te vangen is het van belang dat er voor deze raden goede ambtelijke ondersteuning komt. Dit draagt hopelijk op twee manieren bij. Ten eerste weten ambtenaren hoe de gemeentelijke organisatie werkt. Dat betekent dat de raad niet alleen afhankelijk is van de goodwill van de gemeente, maar ook zelf die gemeente op de juiste plekken kan binnendringen. Ten tweede kunnen die ambtenaren ondersteuning bieden door onderzoek te doen naar de regelgeving en wetenschappelijke ideeën omtrent de plannen.
- Weinig rechten en taken: veel burgerinitiatieven hebben weinig rechten en taken. Het is de bedoeling dat de wijkraden een duidelijke formele positie krijgen. Dit gaat gepaard met adviesrecht aan de gemeente. Het is de bedoeling dat die gemeente dat advies niet zomaar naast zich neer kan leggen. Ze moeten daarvoor een goede uitleg geven. Het kan natuurlijk zo zijn dat de belangen van de individuele wijk niet opwegen tegen de belangen van alle (of andere) wijken tezamen, maar dat moet je als gemeente toch kunnen verklaren. Daarnaast is het van belang dat de raad ook duidelijke taken krijgt. Alleen advies kunnen geven is wel zeer marginaal. Enkele taken die niet het wijkniveau overstijgen kunnen goed neergelegd worden bij deze raden.

Door middel van de wijkraden hoopt onze groep een manier te bieden om burgers een gedeelte van de macht over hun leefomgeving te geven. Het plan heeft als nadeel dat het weinig schaalbaar is. De gebiedscommissies in Rotterdam vergaderen nu twee maal per maand. Omdat de wijkraden meer taken hebben dan die commissies zullen ze wel iets meer tijd nodig hebben, maar de verwachting is dat het redelijk te combineren zou moeten zijn met andere taken in het dagelijks leven. Bovenliggende bestuurslagen slokken veel meer tijd op en de vraag is of dat een jaar lang te combineren is.

Vertegenwoordiging

Het tweede probleem is vertegenwoordiging. Burgers voelen zich niet meer vertegenwoordigd door de politici. Deze politici worden daar wel voor verkozen. De oplossing die wij daarvoor presenteren is het permanent verbinden van

klankbordgroepen aan verkozen politici. Deze oplossing kan natuurlijk binnen alle partijen worden doorgevoerd, maar ook de PvdA alleen kan deze stap zetten.

Een Kamer-, waterschaps-, staten- of gemeenteraadslid is een gekozen vertegenwoordiger van de bevolking. Helaas hebben burgers steeds minder het gevoel dat zij vertegenwoordigd worden. Daarom moet een politicus voor de PvdA kunnen aantonen dat ze een verbinding hebben met hun achterban. Nu gebeurt dit door middel van de tekenlijsten. Honderd partijleden moeten aangeven dat ze een kandidaat geschikt vinden. Dat was een mooi systeem toen de partij bloeide. Partijleden namen de rol van verbinding tussen de zuil, waarin zij tot verschillende maatschappelijke organisaties behoorden, en partij in. In de laatste decennia is die rol van partijgenoten weggeëbd. De zuil bestaat niet meer en de partij vertegenwoordigt tegenwoordig een divers scala aan personen, die niet allen in direct contact staan met een partijlid. Dit betekent dat de tekenlijsten een verouderd middel zijn. Het alternatief dat wij voorstellen is dat kandidaten voor de Kamerlijst moeten kunnen aantonen aan de kandidaatstellingscommissie dat zij een achterban vertegenwoordigen (schoonmakers, zorgpersoneel, arbeiders, enz.) door een bijeenkomst te organiseren. Hierop moeten een aantal mensen die binnen deze achterban passen opkomen.

Deze groep kan als start dienen voor een klankbordgroep die in de periode dat het Kamerlid in de kamer zit hem/haar ondersteunt. Op deze manier blijft een Kamerlid tijdens zijn/haar periode in contact met die personen die zij vertegenwoordigt. Het is dan wel de bedoeling dat het Kamerlid dit ook doet. Bijvoorbeeld door regelmatig bijeenkomsten te organiseren, en duidelijk reflectie te geven op en/of gevolg te geven aan adviezen die deze groep aan hem/haar geeft.

Bij deze ontwikkeling past ook dat het lidmaatschap van de partij voorafgaande aan de kandidaatstelling niet meer verplicht is. Er zijn tenslotte mensen die al jaren werken aan het verbeteren van de omstandigheden van onze achterban zonder dat ze lid zijn. Een voorbeeld hiervan zijn bijvoorbeeld medewerkers van de vakbond. Het is dan aan de commissie om te beoordelen of deze kandidaten zich inderdaad al lang inzetten voor de idealen van de PvdA.

Conclusie

In de afgelopen alinea's staat een beschrijving van de twee plannen die ons groepje heeft ontwikkeld. Geen van beiden is een totaaloplossing voor het probleem waarmee wij onze analyse begonnen. Burgers voelen zich niet vertegenwoordigd en machteloos. Om dat op te lossen zullen diverse plannen moeten samenkomen. Wij hopen desondanks een nuttige bijdrage te hebben geleverd aan het creatieve proces.

Duurzame werkbaarheid

Symducatie met urensolidariteit

Frits Grotenhuis, Malou Janssen, Lieke Kuiper, Kristina van der Molen, Martijn Otten, Kasper Vanpoucke, Elmar Smid, Joost Westland, Martine de Zoeten

Op de arbeidsmarkt worden er diverse regelingen getroffen om mensen tegemoet te komen in hun specifieke levensfase. Hoewel het wenselijk is om rekening te houden met de eisen van verschillende leeftijdsgroepen, staan de diverse regelingen maar al te vaak los van elkaar en ontbreekt onderlinge samenhang. Hoe zou het zijn als wij diverse levensfase-regelingen aan elkaar konden koppelen tot één arrangement waar zowel jonge als oudere medewerkers profiteren? Als we zorgen dat dit arrangement uitgaat van solidariteit tussen verschillende levensfasen? Klinkt goed? Dat lijkt ons ook!

Het arrangement dat wij presenteren heeft voordelen voor ouderen, het zorgt namelijk voor een gefaseerde, prettige uitstroom uit de arbeidsmarkt en zorgt voor persoonlijke groei en taakverrijking. Jongeren hebben door deze regeling meer kans op een baan door uren-solidariteit en kunnen leren van een vakman of vakvrouw. Dit is een uitgebreid pakket voor duurzame werkbaarheid voor jong en oud en draagt bij aan het overbruggen van de kloof tussen jong en oud op het gebied van arbeidsparticipatie, en wij noemen het: 'Symducatie met urensolidariteit'. Het betreft hier een arrangement, welke verschillende huidige maatregelen gericht op de arbeidsparticipatie van jongeren en ouderen vervangt.

Samengevat:

- Oudere werknemer (>55 jaar) wordt gekoppeld aan jongere (<35 jaar) werknemer;
- Werkervaring en vakkennis worden overgedragen van senior naar junior medewerkers;
- Andersom brengt de jongere medewerker de nieuwste informatie en kennis van bijvoorbeeld multimedia en nieuwste manieren van werken over aan de oudere collega.

- Door inlevering van ten minste 20% van de uren, hogere beloning voor oudere werknemers en directe koppeling, ontstaat direct een budget om een jongere medewerker aan te nemen voor twee maal de ingeleverde uren vanwege het grote inkomensverschil tussen jong en oud;
- Werkplekken worden gecreëerd, prettige uitstroom wordt gefaciliteerd en kennis blijft behouden.

Symducatie (samentrekking van 'educatie' en 'symbiose', een proces van wederzijds profiteren van elkaars aanwezigheid) refereert naar het elkaar versterken en van elkaar leren, door het beste in elkaar naar boven te halen. Urensolidariteit heeft betrekking op uren die worden ingeleverd door een oudere werknemer (> 55 jaar). Deze kunnen worden verdubbeld voor de jongere werknemer vanwege het grote inkomensverschil tussen jong en oud, en daarbij direct ten goede komen aan een nieuwe jongere medewerker (< 35 jaar). Bij het inleveren van de uren ontvangt de oudere werknemer een salaris dat proportioneel gebaseerd is op het oude salaris (bijvoorbeeld 80% uren voor 80% salaris), terwijl de pensioenopbouw gehandhaafd blijft op 100%. Die constante pensioenopbouw kan worden gefinancierd vanuit de staatskas, of wanneer dat geen optie is kan de jongere bijdragen aan dit extra stukje pensioen. Dit laatste speelt in op de voornaamste zorg van de oudere werknemer: waar het huidige inkomen best iets omlaag kan (afbetaald huis, afgestudeerde kinderen, hoge salarisschaal), wordt er vooral gevreesd voor de toekomstige financiële situatie, wanneer men niet meer in staat is om loonvormende arbeid te verrichten.

De implementatie van deze maatregel heeft zowel voor de oudere als jongere werknemer de nodige voordelen: oudere werknemers krijgen enerzijds de mogelijkheid tot urenreductie, met behoud van pensioenopbouw. Dit faciliteert een gefaseerde uitstroom van het werkende leven. Tevens vindt er een taakverrijking plaats: naast het werk wat al jaren wordt gedaan, is er nu ook de uitdaging om de vakkennis over te brengen naar een lid van de volgende generatie. Anderzijds ontstaat er op deze manier meer ruimte voor nieuwe arbeidsplekken voor jongeren. Ook krijgen jongeren een soepele overgang van collegebanken naar de werkvloer en leren zij van ervaren krachten de kneepjes van het vak.

Naast de werknemers, profiteert ook de werkgever van deze maatregel: specialistische kennis binnen het bedrijf blijft behouden, terwijl er op termijn wel een verjonging plaats kan vinden van het werknemersbestand. Verder wordt voor oudere medewerkers de uitstroom vergemakkelijkt, hetgeen leidt tot een betere sfeer op de werkvloer en welzijn van de oudere medewerker.

De leeftijdsgrens voor wanneer de oudere medewerker deel kan nemen aan deze regeling kunnen uiteraard dynamisch worden gemaakt, zodat die actueel blijft. Een logische vorm zou bijvoorbeeld zijn 10 jaar voor de AOW-leeftijd.

Deze regeling kan worden ingevuld binnen de cao. Dit is voordelig vanwege de bindende aard van de cao en zorgt er daarnaast voor dat de cao overzichtelijker wordt omdat diverse regelingen op een logische wijze aan elkaar aansluiten en hiermee de oude ouderen-jongeren clausules vervangen kunnen worden.

Zo wordt doorstromend arbeidsmarktbeleid gekoppeld aan blijven leren en individuele groei.

Over Jong WBS

Jong WBS is de jongerenafdeling van de Wiardi Beckman Stichting, het wetenschappelijk bureau voor de sociaaldemocratie. Wij willen jonge mensen betrekken bij de ideeënvorming in de sociaaldemocratie en een bijdrage leveren aan het politieke en maatschappelijke debat.

Jong WBS is een ontmoetingsplaats voor jonge academici die zich betrokken voelen bij linkse en progressieve politiek en op zoek zijn naar politiek-inhoudelijke verdieping en discussie. Wij richten ons op politieke en maatschappelijke thema's die voor de sociaaldemocratie van belang zijn en benaderen deze vanuit de wetenschap, de ideologie en de politieke praktijk.

Jong WBS organiseert regelmatig activiteiten, zoals masterclasses met vooraanstaande wetenschappers en spraakmakende politici. Terugkerend op de agenda is een symposium dat we samen met andere jong-wetenschappelijk instituten opzetten. De zomer staat in het teken van de Jong WBS Zomerschool, waarvan dit boekje één van de uitvloeiselen is.

In onze denktanks verdiepen we ons gedurende een langere periode in een specifiek thema en werken we eigen ideeën uit. In 2013 is ons eerste 'Ideologielab' van start gegaan, waarin we ons richten op de rol van ideologie binnen de politiek en de inhoud van de sociaaldemocratische ideologie. In 2014 startte het Oikoslab, dat zich richt op het bereiken van een duurzame economie vanuit sociaaldemocratische waarden. In 2015 is de Jong WBS Boekenclub van start gegaan en in 2016 is het Europalab begonnen. Ook komen onze eigen leden met regelmaat aan het woord in Nieuwe Generatie Expertmeetings.

Naast deze activiteiten wil Jong WBS ook online bijdragen aan discussie en ideeënontwikkeling in de sociaaldemocratie en bredere linkse politiek. Dat doen we via onze facebookpagina en via onze website, ons online forum voor opinie, verdieping en discussie. Ben je geïnteresseerd in Jong WBS? Meld je dan gerust aan voor een van onze activiteiten of schrijf een stuk voor de website. Lid worden van Jong WBS? Ga naar www.jongwbs.nl.

